

درس خارج فقه الشعائر

آیت‌الله محسن اراکی

استاد درس خارج حوزه علمیه گفت: در مسأله قمه زنی چون ادله شرعی دالّ بر حرمت آن است، بنابراین موضوعاً از باب «تعظیم شعائر» خارج می‌شود، «ترک فعل حرام»، از شعائر است، لذا نمی‌تواند فعلش، شعار باشد.

به گزارش شبکه اطلاع رسانی دانا، به نقل از شبکه اجتهاد، آیت‌الله محسن اراکی، دبیرکل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی در جلسه درس «فقه الشعائر» که شب‌های دهه اول محرم در قم برگزار می‌شود، با اشاره به اینکه برای تعظیم شعائر دو دسته احکام عام و خاص وجود دارد، گفت: حکم اول در احکام عامه و جوب تعظیم شعائر است و حد اعلای تعظیم واجب، تعظیمی است که ترکش، استخفاف احکام الهی باشد.

شبکه اطلاع رسانی دانا، شبکه اجتهاد،

وی ادامه داد: حکم دوم این است که تعظیم شعائر نباید به وسیله فعل حرام صورت بگیرد، این مسأله چهار دلیل دارد که از آن‌ها قاعده «لایطاع الله من حیث یعی» اطاعت خدا با عصیان ممکن نیست استفاده می‌شود.

*با «فعل ضرری» نمی‌توان تعظیم شعائر کرد

آیت‌الله اراکی با اشاره به اینکه از جمله مصادیق محرمه‌ای که با آن نمی‌توان تعظیم شعائر کرد «فعل ضرری» است، ابراز داشت: گاهی امر شارع به خصوص فعل ضرری مثل انفاق و جهاد تعلق می‌گیرد، در این صورت در این فعل، مصلحتی اقوی وجود دارد که آن فعل را از ضرری بودن خارج می‌کند. عموم افعال شرعی از این قبیل است یعنی ممکن است در ظاهر ضرری باشد لکن مصلحت قوی‌تری در آن نهفته است که این ضرر در مقابل آن، ناچیز است و اصلاً به حساب نمی‌آید.

وی افزود: کمترین ضرری که در الزامات قانونی وجود دارد «تحدید آزادی» است، لکن به خاطر مصالحی که در آن وجود دارد آن ضرر نه تنها به شمار نمی‌آید، بلکه خود این فعل «ذات المصلحت» می‌شود.

رئیس مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی بیان داشت: با توجه به آنچه بیان شد وقتی می‌گوییم فعل ضرری یعنی فعلی که فی نفسه هیچ منفعتی بر آن بار نمی‌شود مثل اتلاف مال، از این رو اتلاف مال، متعلق نهی شارع و حرام است، بنابراین با آن نمی‌توان تعظیم شعائر کرد.

دلایل حرمت «فعل ضرری»

وی در ادامه به دلایل حرمت فعل ضرری اشاره کرد و گفت: در این باره روایات زیادی وجود دارد که از آن‌ها می‌توان حرمت فعل ضرری را استنباط کرد، مانند روایت چهارم از باب ۳۸ وسایل الشیعه از ابواب آداب الحمام که در آن از امام سؤال می‌شود، آیا کسی که در حمام از داروی نظافت استفاده کرده می‌تواند خود را با آرد (سفیدآب) دلاکی کند؟ امام پاسخ می‌دهند: بله، سائل می‌پرسد آیا این کار اسراف نیست؟ امام پاسخ می‌دهند در چیزی که موجب اصلاح بدن می‌شود اسراف نیست و «انما الاسراف فیما اتلف المال و مضره بالبدن»، از این جمله استفاده می‌شود هر چیزی که اتلاف مال یا اضرار به بدن باشد، اسراف و حرام است.

آیت‌الله اراکی اظهار داشت: حرمت فعل ضرری را فرازهایی از روایت تحف العقول در باب اطعمه و اشربه نیز می‌توان استنباط کرد، مانند عبارت «و ما کان مضره علی الانسان فی اكله حرام»، این روایت هر چند مرسله است لکن از لحاظ مضمون مطابق قواعد است و از لحاظ اشتها هم به وسیله بزرگان روایت شده است، برای همین قابل استناد است.

جایگاه قاعده «لاضرر» در باب قمه‌زنی

وی ادامه داد: به این روایات، قاعده «لاضرر و لاضرار فی الاسلام» هم اضافه می‌شود که هم صحت سند دارد و هم متن آن مسلم است. شیخ انصاری معتقد است این قاعده، «نفی حکم به لسان نفی موضوع» است؛ یعنی شرع فعل ضرری را تشریح نکرده است، نتیجه اینکه حکم اولیه فعل ضرری حرمت است، برای همین با فعل ضرری نمی‌توان تعظیم شعائر کرد.

رئیس مجمع جهانی تقریب مذاهب با اشاره به اینکه تشخیص ضرری بودن یک فعل - با توجه به این که از موضوعات است- بر عهده عرف است، گفت: جرح و ایجاد زخم بر بدن از مهم‌ترین مصادیق ضرر است؛ شاید در ضرری بودن «ایجاد حمره» (قرمزی) تردید باشد، ولی ایجاد زخم در بدن بی گمان ضرر است، چون هر چیزی که نیازمند مداوا باشد ضرر است و برای همین، عقلاً از آن پرهیز می‌کنند.

وی ادامه داد: در مسأله قمه‌زنی چون ادله شرعی دال بر حرمت آن است، بنابراین موضوع از باب تعظیم شعائر خارج می‌شود، چون آن عملی که ترکش شعار است ممکن نیست، فعلش از شعائر باشد، فعل حرام ترکش از شعائر است، برای همین نمی‌تواند فعلش شعار باشد.

*قمه‌زنی، نشانه «بد بودن» نیست

وی قمه‌زنی را نشانه بد بودن کسانی که این کار را انجام می‌دهند، ندانست و گفت: این‌ها یا از روی تقلید از مرجع تقلیدی که حکم خطئی دارد این کار را انجام می‌دهند یا از روی یک اعتقاد بی‌مبنا، به هر حال اگر از روی اخلاص این کار را انجام دهند و واقعاً از خود بی خود شوند، بعید نیست که مورد عنایت هم قرار گیرند، لکن برخی از این‌ها با اخلاص این کار را انجام نمی‌دهند، بلکه از روی لجاجت و ربا و تظاهر عمل می‌کنند.

*منشأ تبلیغات ضد شیعی

آیت‌الله اراکی با اشاره به اینکه جریان عاشورا یک فاجعه عظیمی است که فکر کردن درباره آن و درک آن واقعه انسان را از خود بی خود می‌کند، افزود: به کسانی که می‌خواهند کارهایی مثل قمه‌زنی را منشأ تبلیغات ضد شیعی کنند، می‌گوییم شما ابعاد فاجعه عاشورا را پی نبرده‌اید، اگر شما هم وارد جریان سیدالشهدا(ع) می‌شدید و ابعاد آن را درک می‌کردید، از این قبیل امور در جوامع شما هم پدید می‌آمد، علت اینکه این کار صورت می‌گیرد، منضبط به انضباط شرعی نیست، و عظمت آن حادثه را نفهمیده‌اند.

وی با اشاره به عظمت واقعه عاشورا بیان داشت: پیدایش یک جریان غیر قابل کنترل در یک موج اجتماعی عظیم یک امر طبیعی است، در فوتبال هم گاهی عواطف اجتماعی یک عده را از مرز اعتدال خارج می‌کند ولی این بدین معنا نیست کسانی در مکان‌های ورزشی و استادیوم‌ها جمع می‌شوند انسان‌های غیر عاقلی هستند.

آیت‌الله اراکی تأکید کرد: اینکه در یک چنین فستیوال، جمع عظیم انسانی و مراسمی چنین جریانات غیر قابل کنترلی رخ دهد چیز خلاف تصور و غیرمنتظره‌ای نیست، هرچند باید این تک رفتارهای غیر منضبط با شرع را کنترل کرد.

وی واقعه کربلا را بی‌نظیر دانست و گفت: اینکه در یک حادثه ده‌ها انسان، یک مجموعه رفتارهای الگوی در حد اعلائی زیبایی از خود بروز دهند واقعاً امر بی‌نظیری است که در طول تاریخ رخ نداده است.

آیت‌الله اراکی در پایان گفت: حادثه عاشورا یک جنگ عادی نیست و بحث بر سر این نیست که حضرت اباعبدالله به عنوان یک رهبر سیاسی بر علیه عده‌ای قیام کرد و به نتیجه‌ای ختم شد. آنچه سیدالشهدا(ع) در روز عاشورا انجام داد، عصاره همه جریان فضیلت‌محور و فضیلت‌مدار تاریخ بشریت است، قهرمان این حادثه، همه قهرمانان جریان انبیاست که امام حسین جلوه‌ای از آنها است، برای همین در زیارت وارث می‌گوییم: «السلام علیک یا وارث آدم صفوة الله، السلام علیک یا وارث نوح نبی الله، السلام علیک یا وارث ابراهیم خلیل الله».